

УДК 141.7:27

В.У. Кузняцоў,
выкладчык кафедры філасофіі БДПУ

ЛЕВАРАДЫКАЛЬНАЯ ПЛЫНЬ СУЧАСНАГА ХРЫСЦІЯНСТВА АБ САЦЫЯЛЬНА-ЭКАНАМІЧНЫХ ПРАБЛЕМАХ КРАІН ТРЭЦЯГА СВЕТУ

SUMMARY

The article deals with theoretical and methodological approaches with which help liberation theologians analyze contemporary capitalism: dependency theory, world-system approach and criticism «undertheorizing» capitalism. The author of the article shows that the left-radical christians not only refute the thesis that there is no alternative system of global capitalism, but also offer ways of the decision of the social and economic problems, conducting to the nomination of an alternative to modern capitalism.

РЕПОЗИТОРИЙ БДПУ

В.У. Кузняцоў,
выкладчык кафедры філасофіі БДПУ

ЛЕВАРАДЫКАЛЬНАЯ ПЛЫНЬ СУЧАСНАГА ХРЫСЦІЯНСТВА АБ САЦЫЯЛЬНА-ЭКАНАМІЧНЫХ ПРАБЛЕМАХ КРАІН ТРЭЦЯГА СВЕТУ

Ушэрагу даследаванняў, прысвечаных аналізу ідэй сучасных леварадыкальных тэолагаў краін трэцяга свету (у прыватнасці, лацінаамерыканскіх тэолагаў вызвалення), як правіла, сцвярджаецца, што першапачаткова ў працах гэтых тэолагаў, якія выпрабавалі пэўны ўплыў тэорыі залежнасці, рабіўся акцэнт

на крытыцы капіталізму. У далейшым леварадыкальныя хрысціяне адыходзяць ад тэорыі залежнасці і надаюць больш увагі традыцыйна тэалагічным пытанням [1]. Аднак у працах саміх леварадыкальных тэолагаў прыкметна дынаміка іх крытычнага аналізу капіталізму і звязаных з ім праблем. Таму можна вылучыць тры

падыходы, з дапамогай якіх тэолагі вызвалення аналізуюць капіталізм. Па-першае, як дакладна адзначаецца ў даследаваннях па тэалогіі вызвалення, першы падыход гэтага напрамку сапраўды ўключаў ідэі тэорыі залежнасці. Аднак наступныя два – свет-сістэмны аналіз і крытыка сучасных неаліберальных канцэпцый (тэолагі вызвалення пазначылі абмежаванасць тэарэтычных пабудоў неалібералізму паняццем «недатэарэтызаванне капіталізму») – істотна адрозніваюцца ад першага, хоць і ўзаемазвязаны адзін з адным: тэорыя залежнасці аказвае ўплыў на станаўленне свет-сістэмнага аналізу, а з тэорыі залежнасці і свет-сістэмнага падыходу выводзіцца крытыка тэолагамі вызвалення так званага «недатэарэтызавання капіталізму».

Пасля Другой сусветнай вайны адбыліся тры важныя гістарычныя падзеі: ЗША ў пасляваенным свеце становяцца галоўнай звышдзяржавай, адбываецца распаўсюджванне міжнароднага камуністычнага руху і распад еўрапейскай каланіяльнай сістэмы ў Афрыцы, Азіі і Лацінскай Амерыцы. У дадзеным гістарычным кантэксце палітычная і эканамічная навукі ЗША імкнуліся падаць маладым дзяржавам такія мадэлі грамадскай прылады і развіцця, каб не дапусціць іх далучэння да камуністычнага блока. Так паўстала тэорыя мадэрнізацыі (або дэвелопменталізм).

У канцэпцыях дэвелопменталізму эканамічная адсталасць разглядаецца як стан, які калісьці прайшлі ўсе народы. Таму прагрэс здзяйсняецца праз распаўсюджванне паўночнаамерыканскіх і еўрапейскіх каштоўнасцей і інстытутаў сярод слабаразвітых краін з традыцыйным укладам эканомікі. Пераход ад традыцыйнага да сучаснага грамадства, паводле тэорыі мадэрнізацыі, паўстае як працэс, падчас якога традыцыйныя грамадствы даганяюць сучасны свет. Лацінская Амерыка стаіць перад тымі ж самымі праблемамі, якія індустрыяльны свет прайшоў перад сваім эканамічным узлётам: дэфіцыт капіталу, адсутнасць перадавых тэхналогій і перспектывных капіталістаў, якія імкнуцца атрымаць прыбытак з дапамогай больш эфектыўнай вытворчасці. Лацінская Амерыка, такім чынам, павінна адмовіцца ад веры ў традыцыйныя каштоўнасці і засяродзіцца на тым, каб павысіць узроўні эфектыўнасці і прадукцыйнасці. Кантакт паміж развітымі індустрыяльнымі і краінамі, якія развіваюцца, дапамагае паскорыць працэс мадэрнізацыі. Развітыя краіны маюць магчымасць прапанаваць адсутнічаючыя звычкі, неабходныя для эканамічнага росту, у выніку прадастаўлення гуманітарнай дапамогі, прамых інвестыцый, а таксама тэхналогій і кіраўніцкіх кадраў.

Лацінская Амерыка прытрымлівалася гэтай мадэлі развіцця на працягу першых пасляваенных дзесяцігоддзяў. Аднак адзін з яе аспектаў стаў аб'ектам крытыкі ў працах аргенцін-

скага эканаміста Рауля Прэбіша і яго калег з Эканамічнай камісіі ААН па Лацінскай Амерыцы (Economic Commission on Latin America, ECLA), у якіх упершыню была вылучана канцэпцыя перыферыі. Р. Прэбіш крытыкаваў становішча, згодна з якім кожная краіна павінна проста спецыялізавацца ў сваёй параўнальнай перавазе [2]. Гіпотэза аб параўнальнай перавазе ляжыць непасрэдна ў аснове класічнай і неакласічнай эканамічных тэорыі, сэнс якой заключаецца ў тым, што любая краіна павінна імкнуцца спецыялізавацца на прадукцыі, вытворчасць якой дае лепшыя паказчыкі прадукцыйнасці або фактараў вытворчасці. З гэтага вынікала заключэнне, што лепшым шляхам да дабрабыту нацыі з'яўляецца спецыялізацыя ў той прадукцыі, з якой яна лепш за ўсё можа канкураваць на сусветных рынках. Гэтыя аргументы пастаянна выкарыстоўваліся, каб адмаўляць неабходнасць індустрыялізацыі перыферыі краін. Паводле тэорыі мадэрнізацыі, Лацінская Амерыка павінна засяродзіцца на вытворчасці і экспарце сыравінных і імпарце прамысловых тавараў. У адказ на гэта становішча Р. Прэбіш сцвярджаў, што ўпэўненасць у неабходнасці вытворчасці першаснага сектара робіць краіны, якія развіваюцца, у кароткатэрміновым перыядзе ўразлівымі перад цэнавымі ваганнямі, а ў доўгатэрміновым – вядзе да істотнага пагаршэння суадносін імпартных і экспартных цэн для гэтых краін (рост цэн на імпартныя тавары і падзенне цэн на сыравінныя тавары). Таму ECLA выступіла з падтрымкай дзяржаўных захадаў, накіраваных на пераадоленне залежнасці і правядзенне індустрыялізацыі лацінаамерыканскіх краін з акцэнтам на вытворчасць прамысловых тавараў, гэта значыць правядзенне індустрыялізацыі на аснове імпартазамышчэння. Згодна з гэтай эканамічнай мадэллю, нацыянальнае развіццё магчыма за кошт абмежавання імпарту і стварэння індустрыяльнай базы для вытворчасці адпаведных тавараў. У ходзе працэсу індустрыялізацыі, імпартазамышчэння ў канчатковым выніку з'явіцца новая прамысловая і камерцыйная буржуазія. Паколькі Р. Прэбіш і ECLA ў большай ступені займаліся аналізам структурных «фактараў» дэвелопменталісцкай эканамічнай мадэлі, яны правялі галоўнае адрозненне паміж краінамі ядра (цэнтры) і перыферыі краінамі. Гэта адрозненне стане цэнтральным момантам у тэорыі залежнасці. Глобальны капіталізм перастае выглядаць нейкай гульнёй у прыбытак, дзякуючы якой усе аўтаматычна набываюць выгаду.

Тэалогія вызвалення паўстала ў той самы час, калі пад уплывам тэорыі залежнасці знаходзілася большасць лацінаамерыканскіх інтэлектуалаў. Сапраўднае значэнне тэорыі залежнасці для разумення тэалогіі вызвалення сацыяльна-эканамічных рэалій цяжка перааца-

ніць. Як адзначае вядомы тэолаг вызвалення Х.Л. Сегундо: «У цяперашні час вядома, што тэалогія вызвалення паўстала як рэакцыя супраць дэвелапменталісцкіх тэорый і мадэлей, сфармуляваных Злучанымі Штатамі для Лацінскай Амерыкі ў шасцідзясятыя гады. Дэвелапменталісцкая мадэль характарызуе той факт, што яна хавала і працягвае хаваць узаемасувязь залежнасці і адсутнасці свабоды» [3, р. 37].

Асноўныя сцвярджэнні тэалогіі вызвалення адносна тэорыі залежнасці былі прадстаўлены ў артыкуле леварадыкальнага тэолага Г. Аройя «Лацінаамерыканская думка аб эканамічнай адсталасці і знешняй залежнасці». Гэты артыкул быў апублікаваны ў зборніку дакументаў і тэзісаў выступленняў удзельнікаў канферэнцыі Escorial у 1972 г., у якой прымалі ўдзел такія вядомыя тэолагі вызвалення, як Г. Гуцьерэс, Х. Баніна, Э. Дзюсель, Х. Сканоне, У. Асман, Х. Сегундо, Ж. Комблен і С. Галілеа [4]. У артыкуле Г. Аройя ў агульных рысах прадстаўлены дзве пазіцыі. Першую ён называе пераважна дэвелапменталісцкай мадэрнізацыяй – перспектыва ECLA. Як было адзначана вышэй, згодна з гэтай пазіцыяй, дзяржаўнае планаванне разам з прыватнай ініцыятывай маглі б прывесці да развіцця ў рамках капіталістычнай сістэмы. Г. Аройя адхіляе гэту пазіцыю і прадстаўляе ў агульных рысах канцэпцыю леварадыкальных хрысціян адносна залежнасці і эканамічнай адсталасці, якая ўключала тры галоўныя ідэі. Па-першае, упэўненасць у тым, што сацыяльна-эканамічныя праблемы Лацінскай Амерыкі павінны быць зразуметы ў кантэксце глабальнай капіталістычнай сістэмы. Эканамічная адсталасць не проста асобная праблема, такая, напрыклад, як адсутнасць капіталу або тэхналогій. У сувязі з гэтым былі адхілены тэорыі, у якіх сцвярджалася, што краіны, якія развіваюцца, павінны прытрымлівацца курсу эканамічнага росту, узятага прамыслова развітымі краінамі. Спрэчнымі былі таксама тэорыі, якія разглядалі развіццё як працэс пераходу ад традыцыйнай сацыяльнай структуры да сучаснай. Па-другое, эканамічная адсталасць не з’яўляецца натуральным станам; развіцця цяпер краіны ніколі не былі адсталымі: слабаразвітасць – вынік функцыянавання капіталістычнай сістэмы. Рухаючай сілай глабальнага капіталізму з’яўляецца эксплуатацыя краінамі цэнтра перыферычных краін. Гэта прыводзіць да ўзбагачэння першых і збяднення іншых. Нарэшце, улічваючы гэты аналіз, аўтаномнае эканамічнае і сацыяльнае развіццё немагчыма ў рамках капіталізму, і адзінае рашэнне, якое вядзе да вызвалення ад залежнасці – вызваленне ад капіталізму [4, р. 305–322].

Трэба адзначыць, што ў сваіх тэарэтычных пабудовах і крытычным аналізе леварадыкальных тэолагі прытрымліваліся больш радыкальнай версіі тэорыі залежнасці Андрэ Гундэра

Франка. Разуменне залежнасці, якое сфарміравалася ў леварадыкальных тэолагаў, – засяроджанасць на глабальных абмежаваннях развіцця, перакананне ў тым, што эканамічная адсталасць выклікана непасрэдна капіталізмам, і заява, што толькі сацыялістычная рэвалюцыя можа прывесці да развіцця, – можа быць прасочана ва ўсіх асноўных працах родапачынальнікаў тэалогіі вызвалення. Напрыклад, у сваёй рабоце «Справа багаслоўя ў рэвалюцыйнай сітуацыі» вядомы аргенцінскі тэолаг вызвалення Х.М. Баніна, адхіляючы тэорыю мадэрнізацыі, лічыць, што ў цяперашні час багатыя краіны пабудавалі свой росквіт, карыстаючыся рэсурсамі слабаразвітага свету. Капіталістычная эксплуатацыя, з пункта гледжання леварадыкальных тэолага, не прадукт прыватных асоб, яна з’яўляецца прадуктам сістэмы. Капіталізм і эксплуатацыя не могуць быць аддзелены адзін ад аднаго: «Мы проста апынуліся перад звычайнымі і непазбежнымі вынікамі асноўных прынцыпаў капіталістычнай вытворчасці» [5, р. 29]. Па гэтай прычыне Х. Баніна гаворыць аб «лацінаамерыканскім сацыялістычным праекце вызвалення» і неабходнасці знайсці «лацінаамерыканскі сапраўдны сацыялізм» [5, р. 39–40]. З яго пункта гледжання, рэфармаванне капіталізму не з’яўляецца жыццяздольным варыянтам развіцця краін Лацінскай Амерыкі.

У сваім класічным творы «Тэалогія вызвалення» і іншых ранніх працах Г. Гуцьерэс разглядае сітуацыю, якая складваецца ў свеце, падобным чынам: «Эканамічная адсталасць [бедных краін] – толькі пабочны прадукт развіцця заходніх краін і форм адносін, якія складаюцца паміж багатымі і беднымі краінамі... рухаючыя сілы капіталістычнай эканомікі фарміруюць яе цэнтр і перыферыю, адначасова ажыццяўляючы прагрэс і нарошчваючы багацце для многіх і сацыяльную няўстойлівасць, напружаныя палітычныя адносіны і беднасць для многіх» [6, р. 26, 84]. Бразільскі тэолаг рашуча выступае супраць рэфармісцкіх мер: «Такім чынам, мы гаворым аб сацыяльнай рэвалюцыі, а не аб рэформе, аб вызваленні, а не аб развіцці, аб сацыялізме, а не аб мадэрнізацыі існуючай сістэмы... Толькі пераадоленне грамадства, падзеленага на класы, толькі палітычная ўлада на службе пераважнай большасці, толькі ўхіленне прыватнага прысваення багацця, вырабленага чалавечай працай, можа даць нам падставы для больш справядлівага грамадства. Менавіта па гэтай прычыне распрацоўшчыкі гістарычнага праекта стварэння новага грамадства ў Лацінскай Амерыцы прытрымліваюцца маршруту сацыялізму, але сацыялізму, у якім не ігнаруюцца недахопы яго фактычнай гістарычнай рэалізацыі і для якога характэрна імкненне, пазбягаючы прадурзятых схем, творча шукаць уласныя шляхі» [7, р. 20, 32–33].

Свет-сістэмны аналіз служыць другой прызнамай, праз якую тэалогія вызвалення разглядае капіталізм. Паколькі тэорыя залежнасці аказала ўплыў на развіццё свет-сістэмнага аналізу, то гэтыя канцэпцыі маюць шмат агульнага. Таму не дзіўна, што тэалагі вызвалення ўключылі свет-сістэмны падыход у свае сацыяльна-аналітычныя канцэпцыі. Галоўны ўклад у фарміраванне свет-сістэмнага аналізу ўнёс адзін з заснавальнікаў тэорыі залежнасці нямецкі эканаміст і сацыёлаг Андрэ Гундэр Франк. У дадзеным выпадку з разважанняў А.Г. Франка можна вылучыць два галоўныя адметныя моманты, якія азначаюць пераход ад тэорыі залежнасці да свет-сістэмнага падыходу: замена адзінкі аналізу (на месца нацыянальных дзяржаўных і рэгіянальных эканамічных сістэм ставіцца капіталістычная свет-сістэма) і адхіленне нацыянальнага сацыялізму як альтэрнатыўнага спосабу эканамічнай і грамадскай арганізацыі. У тэорыі залежнасці нацыянальны сацыялізм быў рашэннем праблемы; у свет-сістэмнай канцэпцыі рэальны сацыялізм у асобных краінах сам з'яўляецца праблемай. У рамках тэорыі залежнасці нацыянальнае рашэнне эканамічнай адсталасці лічылася магчымым; у свет-сістэмным падыходзе гэта рашэнне разглядаецца як неэфектыўнае, улічваючы велізарны ўплыў транснацыянальнага капіталу ў свет-эканоміцы. Для тэорыі залежнасці нацыянальны сацыялістычныя праекты з'яўляюцца шляхам да вызвалення. Для свет-сістэмнага падыходу стварэнне новага праекта магчыма толькі на аснове альтэрнатыў міжнароднага маштабу. Так, напрыклад, вядомы эканаміст, філосаф і тэалаг вызвалення Франц Хінкеламерт сцвярджае, што ў сучасным глабальным кантэксце «мы апынаемся не толькі перад крызісам капіталізму, але і крызісам фундаментальнай асновы сучаснасці... Крызіс капіталізму трансфармаваўся ў крызіс непасрэдна заходняй цывілізацыі... Зараз замест адной палярызацыі капіталізм/сацыялізм узнікае іншая – капіталізм/жыццё, капіталізм/выжыванне чалавецтва. У цяперашні час паняцце капіталізму валодае больш шырокім сэнсам... Ён азначае заходнюю цывілізацыю, сучаснасць і веру ва ўніверсальныя інстытуцыйныя сістэмы, якія могуць гамагенізаваць усе чалавечыя адносіны. Такім чынам, крызіс характэрны і для сацыялізму, як паказала гісторыя сацыялістычных грамадстваў савецкага перыяду» [8, р. 14].

Асобныя палажэнні, вылучаныя ў выніку развіцця свет-сістэмнага падыходу, паслужылі штуршком да крытыкі тэалагамі вызвалення абмежаванасці наяўнай сацыяльнай тэорыі, якая прэтэндуе на ўніверсальнасць. На гэтым этапе сваіх разважанняў аб капіталістычнай сістэме (умоўна можна назваць выяўленнем і крытыкай «недатэрэтызавання капіталізму») леварады-

кальныя хрысціяне звяртаюць увагу на ўтрыманне ключавых паняццяў і крытэрыяў, якія выкарыстоўваюцца ў тэорыі і практыцы неалібералізму. Адным з яркіх прыкладаў гэтай крытыкі можа служыць творчасць Ф. Хінкеламерта, які ў апошні час працуе ў Коста-Рыцы прафесарам эканомікі Дэпартаменту экуменістычных даследаванняў (DEI).

У кнізе «Аголены нігілізм: Часы глабалізацыі» (2001 г.) Ф. Хінкеламерт пачынае свой аналіз з паняцця канкурэнтаздольнасці, якая паранейшаму лічыцца ў працах ліберальных эканамістаў адной з галоўных каштоўнасцей у сферы чалавечай дзейнасці і цэнтральным крытэрыем эканамічнага развіцця. Ён адзначае, што канкурэнцыя спрыяе таму, што заўсёды ёсць той, хто мае поспех, і той, хто губляе. Для тых, хто праіграе, гэты праойгрыш прыраўноўваецца да смяротнага прысуду. Рынак прыводзіць гэты прысуд у выкананне. Канкурэнцыя – від вайны, а рынак – не проста гульня, а стан вайны. Прычым гэта вайна з усімі наступствамі, якія адпавядаюць любой вайне. Таму сацыяльна-эканамічнае развіццё магчыма толькі шляхам умяшання ў рынкі так, каб тыя, хто праіграў у канкурэнцыі, не былі асуджаны на смерць [9, с. 20]. Прайграўшыя ў канкурэнцыі павінны мець сацыяльную абароненасць, гэта значыць сацыяльныя правы. Але гэтыя правы не павінны быць фармальнымі. З эканамічнага пункта погляду, мэтазгодна, каб яны былі дзейнымі. Будучы выключанымі з канкурэнтнага асяроддзя, праіграўшыя губляюць значна больш (страта працы, а такім чынам, і крыніцы даходу ў выніку знішчэння неканкурэнтнай вытворчасці), чым атрымліваюць. Зыходзячы з яе станоўчых эфектаў – гэта наяўнасць таннейшых, больш якасных тавараў, паколькі губляецца іх пакупніцкая здольнасць.

Сёння ва ўмовах глабалізацыі існаванне большасці насельніцтва зямнога шара, з пункта гледжання Ф. Хінкеламерта, магчыма толькі ў тым выпадку, калі выжыве неканкурэнтная вытворчасць. Усё менш канкурэнтаздольнасць і належны рост эканомікі могуць гарантаваць уключэнне ўсіх у эканамічны працэс. Яны не здольны забяспечыць большасць насельніцтва працай, дастатковым даходам і сацыяльным страхаваннем. Чым больш павялічваецца тэхналагічная перавага ў краінах, якія лідзіруюць, тым больш выключаецца магчымасць эканамікам, якія спазняюцца, дасягнуць гэтага ўзроўню развіцця тэхналогіі. Пры гэтым усё ў большай ступені стан навакольнага асяроддзя абмяжоўвае магчымасць удзелу ў гонцы эканамічнага росту. «Неаліберальная эканоміка, – адзначае Ф. Хінкеламерт, – разбурае чалавечае жыццё і прыроду. Яна не лічыцца з тым, што праца, якая вырабляе, не-канкурэнтаздольна, працягвае быць працай, і прадукт, створаны ва ўмовах не-канкурэнтнай дзейнасці, працягвае мець спа-

жывецкую каштоўнасць. Пшаніца, вырабленая не-канкурэнтна, – пажыўная, і не-канкурэнтнае паліто сагравае. Калі больш немагчыма вырабляць ва ўмовах канкурэнцыі, трэба вырабляць у не-канкурэнтных умовах. Альтэрнатыва павінна быць знойдзена на гэтым шляху» [9, с. 22].

Але стратэгія, якая арыентуецца на падтрымку неканкурэнтнай вытворчасці, як далей сцвярджае Ф. Хінкеламерт, будзе няздзейсная, калі адначасова не правесці рэструктурызацыю эканомікі росту, крытэрыем якога застаецца назапашванне капіталу. І самым актуальным пытаннем, з яго пункта гледжання, з’яўляецца праблема абмежавання росту спекулятыўнага (не-прадукцыйнага) капіталу ў сусветнай супольнасці. Ёсць вялікае багацце капіталу-грошай, але адначасова ёсць недахоп магчымасцей для яго інвестіравання. Уся ўлада капіталу выкарыстоўваецца, каб гарантаваць новыя высока прыбытковыя магчымасці і сферы для яго размяшчэння. Таму недастатковым аказваецца не капітал, як мяркуе ў духу неакласіцызму дамінуючая сёння эканамічная тэорыя, а магчымасць яго выкарыстання. Паколькі капітал не знаходзіць магчымасцей для інвестыцый у вытворчасць, ён накіроўваецца ў сферу спекулятыўных аперацый, якія прыносяць хуткі фінансавы прыбытак, у выніку чаго колькасць капіталу-грошай нарастае дастаткова хуткімі тэмпамі. Прыватызация ж толькі стымулюе працэс назапашвання спекулятыўнага капіталу, павялічваючы хуткасць яго росту. І ў выніку сёння мы з’яўляемся сведкамі фінансава-эканамічнага крызісу.

У сваю чаргу, крытэрыем, з дапамогай якога ацэньваюцца розныя віды дзейнасці ў капіталістычнай свет-сістэме, з’яўляецца эканамічная эфектыўнасць. І гэты крытэрыі рыначнай эканомікі, з пункта гледжання Ф. Хінкеламерта, разглядаецца як галоўны з усіх каштоўнасцей, а такім чынам, і правоў чалавека. Пры гэтым сам гэты крытэрыі не падлягае ацэнцы, але кіруе ўсім светам каштоўнасцей. Да гэтага вядзе ўся так званая каштоўнасная нейтральнасць ліберальнай навукі. Аднак у гэтым выпадку супрацьпастаўляюцца фармальна эфектыўнасць і правы чалавека. Кожнае з гэтых правоў або набывае рэальную сілу (права на прыватную ўласнасць), станючы ацэньваючы з дапамогай крытэрыю фармальнай эфектыўнасці, ці не знаходзіць яе (права на працу і неабходныя сродкі да існавання), не атрымаўшы належнай ацэнкі. Калі дадзены крытэрыі дамінуе над усімі каштоўнасцямі, то стаўленне да каштоўнасцей становіцца нігілістычным [9, с. 33].

У адпаведнасці з гэтай пазіцыяй ёсць толькі адно права – права на тое, каб мець эканоміку рынку, такім чынам, грамадскія адносіны, уласцівыя капіталізму. Паколькі рынак эфектыўны, такім чынам, справядлівы, то справядлівыя і яго вынікі. Сацыяльныя правы, парушэнне якіх пры-

водзіць да крытыкі і аспрэчвання вынікаў рынку, лічацца апрыёры несправядлівымі. На нігілістычнай мове ліберальнай эканамічнай тэорыі яны фіксуюцца як «утапічныя». Такім чынам, пра любую альтэрнатыву капіталістычнаму грамадству татальнага рынку можна сказаць, што яна нязбытная і яе ажыццяўленне нерэальна.

Калі ў грамадстве, якое адмаўляе альтэрнатывы, гаворыцца аб эфектыўнасці, на думку Ф. Хінкеламерта, то на самай справе за гэтым хаваюцца розныя паняцці эфектыўнасці. У змесце паняцця «эканамічная эфектыўнасць» ліберальнай тэорыі не адлюстраваны выніковы стан крыніц багацця. Таму вузкасць і аднабаковасць гэтага зместу Ф. Хінкеламерт пазначае паняццем *фрагментарнай эфектыўнасці*. Дапоўніць яго можа паняцце *ўзнаўленчай эфектыўнасці*, у змесце якога цэнтральнымі будуць крыніцы багацця. Але ацэнка эканамічнай дзейнасці, праведзеная з ужываннем гэтых двух крытэрыяў, уяўляецца супярэчлівай. Тое, што эфектыўна ў рамках першага паняцця, можа быць неэфектыўна ў рамках другога, і наадварот.

Вытворчасць багацця можа быць эфектыўнай, з пункта гледжання Ф. Хінкеламерта, пры ўмове, што крыніцы багацця – чалавек і прырода – будуць захоўвацца, узнаўляцца і развівацца разам з вырабляемым багаццем. Без крытэрыю ўзнаўленчай эфектыўнасці фрагментарная эфектыўнасць рынку дае аднабаковае ўяўленне аб выніках эканамічнай дзейнасці і вядзе да разбурэння крыніц багацця. Таму паняцце ўзнаўленчай эфектыўнасці, якое патрабуе далейшага ўдакладнення і развіцця, неабходна для абмежавання прымусовай сістэмы рынку.

Разглядаючы пытанне аб магчымых альтэрнатывах, Ф. Хінкеламерт сцвярджае, што гэтыя альтэрнатывы павінны насіць дыскусійны характар, а іх эфектыўная выканальнасць можа выяўляцца ў выніку эмпірычнай аргументацыі. Адны могуць стаць невыканальнымі і павінны быць заменены іншымі. Крытэрыі, што служыць для прыняцця рашэння пры выбары альтэрнатывы, як сцвярджае Ф. Хінкеламерт, не можа быць абстрактным. Аднак у патэнцыяльных альтэрнатывы ёсць сінтэтычны і канкрэтны крытэрыі, якія спрыяюць адбору, крытэрыі магчымасці жыцця ўсіх чалавечых істот. Маецца на ўвазе і жыццё прыроды як сродку ўсяго жыцця на Зямлі. Нельга замяняць яго абстрактнымі прынцыпамі: тэмпамі росту або працэнтамі прыбытку. Гэта канкрэтны крытэрыі універсальнасці чалавечай істоты, які супрацьстаіць абстрактным універсалізмам: рынку або генеральнаму плану. У сваю чаргу, любое фармальна-рацыянальнае рашэнне становіцца сутнасна-рацыянальным толькі тады, калі яно стварае ўмовы чалавечага выжывання.

Такім чынам, прадстаўнікі леварадыкальнага напрамку сучаснага хрысціянства ўно-

сяць каштоўны ўклад у крытычнае абмеркаванне сацыяльна-эканамічных праблем краін трэцяга свету ў кантэксце глабальнай капіталістычнай сістэмы. Яны не толькі абвяргаюць тэзіс аб тым, што няма ніякай альтэрнатывы сістэме глабальнага капіталізму, але і прапануюць шляхі вырашэння сацыяльна-эканамічных праблем, што вядуць да вылучэння альтэрнатывы сучаснаму капіталізму.

ЛІТАРАТУРА

1. *Sung, Jung Mo*. Economía: Tema Ausente en la Teología de la Liberación / Jung Mo Sung. – San Jose, Costa Rica: DEI, 1994. – P. 34–48; *Kochuthara, Thomas*. Theology of Liberation and Ideology Critique: A Study on the Praxis of Liberation in the Light of Critical Theory / Thomas Kochuthara. – New Delhi: Intercultural Publications, 1993. – P. 111–122; *Andelson, Robert*. From Wasteland to Promised Land: Liberation Theology for a Post-Marxist World / Robert Andelson, James Dawsey. – Maryknoll, NY: Orbis Books, 1992. – P. 42–47; *Smith, Christian*. The Emergence of Liberation Theology: Radical Religion and Social Movement Theory / Christian Smith. – Chicago: University of Chicago Press, 1991. – P. 145–149.
2. *Love, Joseph*. Raul Prebisch and the Origins of the Doctrine of Unequal Exchange / Joseph Love // Latin American Research Review. – 15 (3). – 1980. – P. 45–72; *Dos Santos, Theotonio*. The Theoretical Foundations of the Cardoso Government / Theotonio Dos Santos // Latin American Perspectives. – № 25(1). – 1998. – P. 54.
3. *Segundo, Juan Luis*. The Liberation of Theology / Juan Luis Segundo. – Maryknoll: Orbis Books, 1985.
4. *Fe Cristiana y Cambio Social en America Latina*. – Salamanca: Ediciones Sigueme, 1973.
5. *Bonino, Jose Miguez*. Doing Theology in a Revolutionary Situation / Jose Miguez Bonino; ed. William H. Lazareth, Confrontation Book. – Philadelphia: Fortress Press, 1975.
6. *Gutierrez, Gustavo*. A Theology of Liberation: History, Politics and Salvation / Gustavo Gutierrez; trans. Caridad Inda, John Eagleson. – New York: Maryknoll, 1985.
7. *Gutierrez, Gustavo*. Praxis de Liberacion y Fe Cristiana / Gustavo Gutierrez. – Madrid: Zero, 1974.
8. *Hinkelammert, Franz*. Capitalismo y Socialismo: La Posibilidad de Alternativas / Franz Hinkelammert // Pasos. – 1993. – № 48.
9. *Hinkelammert, Franz*. El nihilismo al desnudo: Los tiempos de la globalizacion / Franz Hinkelammert. – Santiago: Lom Ediciones, 2001.

SUMMARY

The article deals with theoretical and methodological approaches with which help liberation theologians analyze contemporary capitalism: dependency theory, world-system approach and criticism «undertheorizing» capitalism. The author of the article shows that the left-radical christians not only refute the thesis that there is no alternative system of global capitalism, but also offer ways of the decision of the social and economic problems, conducting to the nomination of an alternative to modern capitalism.

Паступіў у рэдакцыю 13.10.2011 г.